

26. WSPÓŁDZIAŁANIE Z NATURĄ

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Dążenie do harmonii jest odwiecznym wyzwaniem ludzkości. Zmiany spowodowane przez cywilizację zmieniają przyrodę ożywioną i nieożywioną. Do dewastacji środowiska przyczynia się hałas, nadmierne nagromadzenie odpadów oraz wyczerpywanie się nieodnawialnych zasobów naturalnych. Wychowanie młodzieży szkolnej do poszanowania naturalnego środowiska opiera się m.in. na czerpaniu z dobrodziejstw, które oferuje nam przyroda, a także na ukazaniu potencjału natury przywracającej człowiekowi zdrowie.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Troska o dziedzictwo natury.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Ochrona środowiska naturalnego i współdziałanie z naturą.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Kontakt z przyrodą przyczynia się do rozwoju człowieka.
- Zmiany spowodowane przez cywilizację zmieniają przyrodę.
- Kontemplacja piękna natury.
- Przyroda i jej wpływ na zdrowie człowieka.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Człowiek i środowisko to jedna wzajemnie powiązana całość.
- Nawet małe działania proekologiczne przyczyniają się do zachowania równowagi naturalnej (oszczędzanie wody, segregacja śmieci, posługiwanie się torbami wielokrotnego użytku, korzystanie z komunikacji miejskiej i roweru, sadzenie roślin, używanie bidonów na wodę, niemarnowanie żywności).
- To, co żyje w naszym otoczeniu, jest własnością wspólną.

→ ZASADY

- Biorę odpowiedzialność za swoje czyny w środowisku przyrodniczym.
- Zmieniam swoje przyzwyczajenia i nawyki na rzecz ochrony środowiska.
- Edukuję innych i upowszechniam wiedzę o ekologii.
- Poznaję środowisko życia roślin i zwierząt.
- Pogłębiając wiedzę o środowisku przyrodniczym własnego regionu.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Człowiek swoimi siłami wpływa na kształt przyrody.
- Rodzice są przykładem właściwej postawy względem ochrony środowiska naturalnego.
- Stan otoczenia zależy głównie od nas samych.

→ ZASADY

- Akcentuję wartość równoczesnej ochrony duchowego i przyrodniczego środowiska człowieka – ekologia zintegrowana.
- Na zakupach wybieram produkty, których składniki nie powodują zachwiania równowagi w środowisku naturalnym.
- Rozmawiam z córką/synem o tym, co możemy zrobić wspólnie dla ochrony środowiska.
- Inicjuję zachowania ekologiczne podczas codziennych czynności w domu, szkole, miejscu odpoczynku.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- „Rozbudowany system świadomości, wyższa inteligencja, zdolność racjonalnego myślenia są dla człowieka punktem wyjścia dla budowania zachowań wobec przyrody”¹.
- Istotne jest uświadamianie uczniom wpływu ich postawy i zaangażowania na harmonię środowiska naturalnego.
- Wyrządzanie szkody przyrodzie obraca się zawsze przeciwko człowiekowi.

→ ZASADY

- Organizuję wycieczki krajoznawcze w celu poznania bogactwa przyrody.
- Zachęcam uczniów do przebywania na łonie przyrody i korzystania z jej piękna.
- Propaguję styl życia zgodny z naturą.
- Organizuję zajęcia w zakresie edukacji ekologicznej.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Organizacja wycieczki krajoznawczej dla uczniów. Spędzenie czasu na świeżym powietrzu, w pobliżu łąk i lasów bardzo korzystnie wpływa na zdrowie fizyczne i psychiczne. Dla młodzieży wypoczynek na łonie natury może stać się niezawodnym relaksem i okazją do kontemplacji piękna przyrody.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Uczniowie są świadomi skutków wynikających z niewłaściwego postępowania, wbrew porządkowi naturalnemu. Biorą odpowiedzialność za swoje czyny odnoszące się do świata przyrody i podejmują konkretne działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Wykazują zainteresowanie problematyką ekologiczną.

1.10. ZAGROŻENIA

Ingerencja w porządek naturalny środowiska, z pominięciem ekologii, przyczynia się do zachwiania równowagi życia naszej planety. Człowiek na całym świecie wykorzystuje bogactwa natury, mniej lub bardziej szkodząc przyrodzie. Zbytняя wiara w potęgę ludzkiej wiedzy może doprowadzić do stosowania praktyk, które mogą obrócić się przeciwko człowiekowi.

---

1 S. Zięba, *Ekologia*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 343.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

ŻONKILE

„ Sam wędrowałem, jak obłoczek
Często sam płynię przez przestworza,
Gdy nagle widok mnie zaskoczył
Złotyż żonkili tłum, morza;
Od wód jeziora aż po drzewa
Tańczyły – wiatr im w takt powiewał.

Doprawdy, był to widok miły:
Jak Drogi Mlecznej pasek biały,
Linę bez końca utworzyły
Na brzeg zatoki długą całą:
Dziesięć tysięcy w rytm miarowy
Wznosiło z wdziękiem złote głowy.

Tańczył też zastęp fal, niestety,
Nie tak wesoło, jak żonkile:
Lecz nie zmartwiło to poety,
I tak radości doznał tyle:
Nie odrywałem od nich oka;
Dziś wiem, jak cenny był to pokaz:

Bo często, leżąc w gabinecie,
Gdy melancholia przy mnie gości,
Wspominam sobie owo kwiecie,
I jest to szczęście samotności,
Wtedy, radością wypełnione,
Tańczy me serce, a z nim – one!

↑ W. Wordsworth, *Żonkile*, [online:] https://poezja.org/wz/Wordsworth_William/29849/%C5%B-Bonkile [dostęp: 31.08.2022].

KOMENTARZ

Wiersz angielskiego poety w metaforyczny sposób przedstawia spacer nad brzegiem jeziora. Widok kwitnących żonkili jest w nim przedstawiony jako niezwykle przeżycie. Wspomnienie o tym wydarzeniu jest dla autora źródłem radości. Zwyczajny spacer okazał się dla niego spotkaniem z pięknem przyrody. W wierszu można dostrzec romantyczną fascynację naturą.

III. NAUCZANIE

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

Kategoria „ekologia” została po raz pierwszy użyta w XIX wieku przez niemieckiego biologa, filozofa i podróżnika – Ernsta Haeckla. Rozumiemy przez nią wiedzę dotyczącą ekonomii natury, czyli relacji między roślinami i zwierzętami, a ich środowiskiem organicznym i nieorganicznym. Ekologia zajmuje się tym, co można zrobić, aby przywrócić równowagę w przyrodzie, którą zachwiała działalność człowieka. Twórcą sozologii systemowej, polskiej szkoły ekologii humanistycznej i ekofilozofem był Józef Marcei Dołęga. Ekofilozofia jest nauką ujmującą problematykę filozoficzną środowiska społeczno-przyrodniczego. Sozologia jest nauką interdyscyplinarną. Zakresem badań obejmuje całą przyrodężywioną i nieożywioną. Jej przedmiotem badań jest wpływ działalności ludzkiej na biosferę oraz sposoby jej ochrony.

Roman Ingarden pisał, że człowiek „zmienia przyrodę ujarzmiając ją (rolnictwo, technika) i nadaje jej zarazem pewien sens, którego ona sama w sobie nie posiada, tworzy dzieła różniące się w swej istocie całkowicie od tego wszystkiego, co znajduje się na świecie jako twór samej Przyrody. Dzieła te dostosowane są do jego ducha i stanowią jego dopełnienie”².

² R. Ingarden, *Książeczka o człowieku*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2017, s. 12.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

„Podstawowym paradygmatem ekologii jest teza o wspólnotowym wymiarze życia – każdy organizm do swego istnienia potrzebuje drugiego organizmu (włącznie z człowiekiem). [...] Każdy gatunek obok tego, że żyje na rzecz swojego rozwoju, to jednocześnie dla swojego rozwoju, to jednocześnie dla swojego przeżycia uczestniczy we wspólnocie. Życie zabezpieczyło się przed zniszczeniem poprzez wymiar wspólnotowy”³.

Dążenie do harmonii jest odwiecznym wyzwaniem ludzkości. Obecnie odczuwamy przykre konsekwencje sukcesywnego oddalania się od natury: zanieczyszczenia, hałas, pośpiech. Wychowanie młodzieży szkolnej do poszanowania naturalnego środowiska polega na rozważnym, świadomym i uzasadnionym wykorzystywaniu potencjału naturalnego. Opiera się na czerpaniu z dobrodziejstw, które oferuje nam fauna i flora, z potencjału natury przywracającej człowiekowi zdrowie i życie. W Polsce mamy kilka rodzajów prawnych form ochrony przyrody, m.in. parki narodowe i krajobrazowe, rezerваты i pomniki przyrody, ochronę gatunkową.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

Celem psychologii było dokładne opisanie człowieka i zrozumienie jego zachowania. Obecnie istotnym wydaje się obserwowanie istoty ludzkiej w kontekście jej zależności od Ziemi, a jednym z celów prowadzonych terapii powinno być obudzenie poczucia współistnienia z innymi elementami przyrody. W psychologii następuje proces poszerzania kontekstu – odkrywanie związków człowieka z przyrodą, zależności od świata roślin i zwierząt. Takie podejście rozwijane jest na gruncie ekopsychologii, która daje motywację do refleksji nad człowiekiem i światem.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Chrześcijaństwo wpływa na postawę człowieka wobec środowiska. Zachęca i mobilizuje do zaangażowania się na rzecz troski o naturalne środowisko. Ukazuje, że otaczający świat jest dziełem Boga, dobrem, którego Bóg chciał i które powierzył człowiekowi. Chrześcijaństwo rozwija więc wizję przyrody jako dobra wspólnego, za które odpowiedzialność ponosi człowiek.

3 S. Zięba, *Ekologia*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, dz. cyt., s. 340–341.

O zależności pomiędzy przyrodą a człowiekiem pisał Tadeusz Ślipko: „Przyroda jest w swoim istnieniu niezależna od człowieka: długi czas istniała, kiedy nie było człowieka, i mogłaby trwać w tym stanie, choćby się człowiek na niej nie pojawił. Ta wszakże jej «silna strona» okazuje się równocześnie jej słabością: zawiera w sobie rozliczne zasoby, dzięki którym jest zdolna zaspokoić jego potrzeby. Człowiek więc «może» i «musi» używać przyrody. Z doświadczenia wiemy, jak wielkie są «zapotrzebowania» ze strony człowieka, ale też, że równie bogate są możliwości ich zaspokajania ze strony przyrody”⁴.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

” Moralny charakter rozwoju nie może także pomijać milczeniem poszanowania bytów tworzących widzialną naturę, którą Grecy, czyniąc aluzję właśnie do porządku, jaki ją wyróżnia, nazywali „kosmosem”. Ta rzeczywistość wymaga także poszanowania z trzech względów, nad którymi warto się poważnie zastanowić. Pierwszy wzgląd polega na konieczności lepszego uświadomienia sobie, że nie można bezkarnie używać różnego rodzaju bytów, żyjących czy nieożywionych – składników naturalnych, roślin, zwierząt – w sposób dowolny, jedynie według własnych potrzeb gospodarczych. Przeciwnie, należy brać pod uwagę naturę każdego bytu oraz ich wzajemne powiązanie w uporządkowany system, którym właśnie jest kosmos.

↑ SRS 34.

” To, w jaki sposób człowiek traktuje środowisko naturalne, wpływa na to, jak traktuje samego siebie, i na odwrót. Stanowi to wezwanie dla dzisiejszego społeczeństwa, by poważnie zweryfikowało swój styl życia. [...] Każde naruszenie solidarności i przyjaźni obywatelskiej powoduje szkody ekologiczne, podobnie jak degradacja środowiska wywołuje niezadowolenie w relacjach społecznych. Przyroda, zwłaszcza w naszych czasach, jest tak bardzo włączona w procesy społeczne i kulturowe, że niemal nie stanowi już zmiennej niezależnej. Pustynnienie i zubożenie pod względem produkcyjnym niektórych obszarów uprawnych jest również skutkiem zubożenia zamieszkującej je ludności i jej zacofania. Dynamizując rozwój ekonomiczny i kulturalny tej ludności, chroni się również naturę. Poza tym, ileż zasobów naturalnych zniszczyły wojny! Pokój w narodach i między narodami umożliwiłby również lepszą ochronę natury. Zagarnianie zasobów, zwłaszcza wody, może wywoływać poważne konflikty między społecznościami, których to dotyczy. Pokojowa

4 T. Ślipko, A. Zwoliński, *Rozdroża ekologii*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1999, s. 134.

umowa co do wykorzystywania zasobów może ocalić przyrodę i jednocześnie dobrobyt zainteresowanych społeczeństw.

↑ CV 51.

”

W niektórych krajach istnieją pozytywne przykłady poprawy stanu środowiska naturalnego, takie jak oczyszczanie rzek, które były zanieczyszczone przez dziesięciolecia, lub rekultywacja lasów rodzimych albo upiększanie krajobrazów poprzez oczyszczanie środowiska lub projekty budowlane o dużej wartości estetycznej, czy postęp w produkcji czystej energii, poprawa transportu publicznego. Działania te nie rozwiązują problemów globalnych, ale potwierdzają, że człowiek jest jeszcze w stanie pozytywnie ingerować. Człowiek stworzony do miłości, pośród swych ograniczeń, jest nieustannie zdolny do gestów wielkoduszności, solidarności i troski.

↑ LS 58.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” Zapytaj zwierząt, a wskażą ci,
i ptaki podniebne pouczą.
Zapytaj ziemi, pouczy cię,
i opowiedzą ci ryby w morzu.
Z nich wszystkich któreż by nie wiedziało,
że ręka Pana to uczyniła.
W Jego ręku tchnienie wszystkiego, co żyje,
i duch każdego ciała ludzkiego.

↑ Hi 12,7-10.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

” Ponieważ Bóg stwarza w sposób mądry, stworzenie jest uporządkowane: „Tyś wszystko urządził według miary i liczby, i wagi” (Mdr 11,20). Świat, stworzony w wiecznym Słowie i przez wieczne Słowo, będące „obrazem Boga niewidzialnego” (Kol 1,15), jest przeznaczony i skierowany na człowieka, będącego obrazem Boga, wezwanego do osobowej relacji z Bogiem. Nasz rozum, uczestnicząc w świetle Rozumu Bożego, może zrozumieć to, co Bóg mówi nam przez stworzenie; oczywiście, nie bez wielkiego wysiłku, a także w duchu pokory i czci wobec Stwórcy oraz Jego dzieła. Stworzenie wywodzące się z Bożej dobroci uczestniczy w tej dobroci („A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było dobre... bardzo dobre”: Rdz 1,4.10.12.18.21.31). Stworzenie jest więc chciane przez Boga jako dar przeznaczony dla człowieka, jako dziedzictwo jemu dane i powierzone. Kościół musiał wielokrotnie bronić prawdy o dobroci stworzenia, w tym także świata materialnego.

↑ KKK 299; por. 339; 358.

V. LITERATURA

Albińska E., *Człowiek w środowisku przyrodniczym i społecznym*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2005.

Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate*, Wydawnictwo M, Kraków 2009.

Bołoz W., *Kościół i ekologia. W obronie człowieka i środowiska naturalnego*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2010.

Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015.

Ingarden R., *Książeczka o człowieku*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2017.

- Jan Paweł II, *Encyklika Sollicitudo rei socialis*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2009, s. 433–508.
- Koniecznyński J., Zarzycki R., *Ochrona powietrza w teorii i praktyce*, Instytut Podstaw Inżynierii Środowiska Polskiej Akademii Nauk, Zabrze 2012.
- Ochrona środowiska w filozofii i teologii*, red. J.M. Dołęga, J.W. Czartoszewski, Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1999.
- Skubała P., *Człowiek i przyroda – skazani na współdziałanie*, w: *Śląskie. Tu edukujemy. Regionalna edukacja ekologiczno-przyrodnicza*, red. A. Wower, A. Klockowska, M. Duda, Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice 2020, s. 10–15.
- Stankowska-Mazur I., *Psychologiczne związki człowieka z naturą*, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa – Kraków 2020.
- Ślipko T., Zwoliński A., *Rozdroża ekologii*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1999.
- Wordsworth W., *Żonkile*, [online:] https://poezja.org/wz/Wordsworth_William/29849/%C5%BBonkile [dostęp: 31.08.2022].
- Zięba S., *Ekologia*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 340–346.
- Zięba S., *Historia myśli ekologicznej*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004.

